

СЕРЕБРЯНСЬКА Т. М.

Київський національний лінгвістичний університет

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМАНТИКИ ТА ПРАГМАТИКИ ПРОСТОГО ОДНОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті йдеться про методику дослідження семантики і прагматики простого односкладного речення.

Ключові слова: аналіз речення; метод дослідження; методика аналізу; напрями трактування речення; буквені позначення класів слів; загальна структура речення; дослідження семантики.

В статті йде мова про методику дослідження семантики і прагматики простого односкладного речення.

Ключевые слова: анализ предложения; метод исследования; методика анализа; направления трактовки предложения; буквенные обозначения классов слов; общая структура предложения; исследование семантики.

The article deals with exploratory procedure of the semantics and pragmatics of the simple one-compound sentence.

Key words: parse of the sentence; method of testing; analysis of the sentence; orientation in the interpretation of the sentence; letter symbol of the word classes; generic structure/outline of the sentence; exploratory procedure of the semantics.

Актуальність зумовлена загальною тенденцією лінгвістичних досліджень на всебічне розкриття комунікативної природи мови в цілому, перспективністю розробки питань актуального та прагматичного синтаксису простого речення в сучасній іспанській мові, що є важливим як для поглиблення розробки теорії простого речення, так і в подальшому вивченні проблем функціонального синтаксису, синтаксичної семантики, прагматики та лінгвістики тексту.

Мета роботи полягає у встановленні методів дослідження семантики і прагматики простого односкладного речення.

Предметом дослідження слугують односкладні речення дієслівного типу, в яких розглядаються особливості їх структури, семантики та прагматики як формальної мовної одиниці, що займає певне місце в мовній системі.

Об'єктом обрано просте односкладне речення.

Матеріалом дослідження слугували приклади з художніх творів іспаномовних авторів (14358 сторінок).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що уперше на матеріалі іспанської мови системно досліджені прості односкладні речення в

сучасній іспанській мові.

У науковому дослідженні необхідно розрізняти методіку, метод і методологію.

Під методикою ми розуміємо спосіб пошуку матеріалу, тобто сукупність прийомів спостереження, експерименту й опису.

Метод – це підхід до матеріалу, що вивчається, його систематизація і теоретичне осмислення.

Методологія – співвіднесення отриманих даних з іншими фундаментальними науками і в першу чергу з філософією [1:8-9].

Для того, щоб показати відсутність жорсткого зв'язку між методом і розробленими в ньому методиками, можна привести як приклад структуралізм. Як метод він майже перестав існувати, проте багато створених у нім методик збереглося, оскільки вони забезпечують послідовну об'єктивність опису і дають матеріал, що піддається кількісному опрацюванню.

У кінці двадцятого століття все більшу увагу завойовує семіотика – наука про загальні властивості знакових систем. Вона складається з трьох частин: семантики, що вивчає відношення знаків до позамовної дійсності, синтактики, яка розглядає відношення знаків між собою, і прагматики, що досліджує відношення знаків і тих, хто ними користується, тобто визначає функціонування знаків в реальних процесах комунікації.

Генетично кожна методика аналізу пов'язана з конкретними методами і конкретною лінгвістичною теорією. Однак практика свідчить про те, що результати будь якого дослідження можуть бути отримані у разі поєднання декількох типів процедур таким чином, що кожна з них буде не лише доповнювати, але й конкретизувати інші.

За самою логікою наукових пошуків об'єкт дослідження визначає методи його дослідження.

У мовознавстві існує декілька напрямів трактування речення: Перший напрям пов'язаний з поняттям комунікативної спрямованості висловлення. Була спроба аналізу речення з погляду актуального **синтаксичного членування**, що фактично є поділом змісту висловлення, яке має форму речення. Цей аналіз, який ґрунтується на припущенні, що будь-яка одиниця мови складається з 2-х простіших одиниць, які лінійно не перетинаються, а ті, в свою чергу, можуть розкладатися на дрібніші безпосередні складники аж до елементарних. Такий аналіз дає змогу виявити ієрархію елементів, які конструюють речення, та їх зв'язки, але він не дозволяє встановити базисні синтактичні одиниці і адекватно описати структуру речення. Це

стало поштовхом до **дескриптивного аналізу** мовних одиниць. Подальші дослідження розвинули оригінальні підходи до відображення внутрішньої структури речення. В першу чергу слід назвати **метод аналізу за членами речення**, який сприяв появі системного підходу до опису синтаксису. Для моделювання речень використовувався **метод підкреслювання та поняття валентності дієслова**. В традиційній граматиці головними членами речення є підмет і присудок, які складають просте речення. Йому протиставляється поширене просте речення, яке виникло в результаті додавання другорядних членів. Але таке розуміння суперечило теорії валентності.

Другий напрям можна визначити як семантичний. Під семантичною структурою речення слід розуміти його інформативний зміст, представлений абстрактно.

Третій напрям – це прагматичний підхід, який синтезує перших два. До семантичного синтаксису додається вимога розглянути мовні факти в реалізації, в процесі конкретного акту найменування.

Четвертий напрям – логічний. Аналізуються речення не лише в плані оформлення його формально-граматичної структури, але і в плані актуального членування.

Тож цілком закономірним у нашому дослідженні є застосування **наукового опису (дескриптивний метод)**, що дозволяє нам провести комплексний аналіз простого речення взагалі і розглянути кожний тип простого односкладного речення окремо. В рамках цього методу використовуємо **прийоми: суцільної вибірки** для відбору матеріалу; **інвентаризації**, тобто всі типи речень, які було відібрано для аналізу ми інвентаризуємо і систематизуємо; **статистичного опрацювання**, для узагальнення результатів дослідження і виявлення відсоткового співвідношення вживання різних типів простого односкладного речення; **спостереження та інтерпретування** речення з метою виявлення значущих елементів, контекстуально збагачених додатковим поняттєвим і емоційним змістом; **зіставного аналізу** для опису матеріалу.

Передумовою для **семантичної інтерпретації** речення є глибинна синтаксична структура, у якій оперують проєкційні правила і комбінуються значення з окремих елементів. Співставляються аспекти семантики слова, речення і референційної семантики. У концепції процедурно-теоретичної семантики не існує стійких значень слів, а вживання окремого слова визначається загальними правилами. Ситуативна семантика описує значення як реляційні одиниці.

У лінгвістичній семантиці на передній план висунуто когнітивно-психологічні аспекти **семантичного аналізу**; значення як когнітивні одиниці досліджуються теоретично і емпірично-експериментально. Центральним пунктом кожної семантичної теорії є питання про значення. До численних дефініцій значення додається і його визначення в термінах когнітивної науки. Семантична інформація розглядається як складова частина лексичного, словесного значення. Тому дослідження контекстуально залежних ознак значення є завданням семантики, а дослідження контекстуально специфічних варіацій потрапляє до сфери прагматики.

Сучасні дослідження семантики свідчать про єдності щодо способу дій при **аналізі значення**: словникова позиція пропонує **дедуктивний метод** і виводить актуальні варіанти тлумачення тексту за контекстом, а контекстуальна позиція орієнтується на залежні від контексту актуальні значення і абстрагує інваріантне значення з можливих значень висловлення. Лише інтегративний підхід може принести подальший пізнавальний прогрес.

Наприклад, розглянемо односкладне особове речення з означеним суб'єктом. До цього виду речень відносяться такі речення, що означають дію безпосередніх учасників мовного акту – мовця чи його співрозмовника.

Vendrás con frío, ponte las zapatillas, te las tuve puestas al lado del gas [1:197]. Головний член виражається формою другої особи однини теперішнього часу та наказового способу. Ця форма співвідноситься тільки з семантичною особою – мовець-адресат – і на цій основі протиставляються *yo - tú*. Семантична структура такого речення – наявність віднесеної до означеного суб'єкта дії або процесуального стану. Значення дії або процесуального стану конкретизується в реченні, де головний член – дієслово – може виступати у формах першої та другої особи однини.

В нашому дослідженні ми також застосовуємо **дистрибутивний аналіз**. Під дистрибуцією розуміємо суму всіх оточень, в яких зустрічається в нашому дослідженні просте речення, тобто суму всіх можливих позицій елемента відносно інших елементів того ж рівня, їх сполучуваність.

Для упорядкування опису в дистрибутивному аналізі широко використовуються буквені позначення класів слів, з яких утворюються так звані дистрибутивні формули. При такому кодуванні слова замінюються символами, що вказують клас, до якого належить слово. Так N – означає

іменник, SN – іменна синтагма. Для уточнення ми користуємося індексами SN(s) – підмет, що виражається іменною синтагмою.

Дистрибутивне моделювання широко застосовується в лексикографії для ілюстрації функціонування слова і його сполучуваності.

Під моделлю ми розуміємо конструкцію, що відображає граматичну сполучуваність слів і яка виступає як загальне правило єднання класів слів і побудови словосполучень. Наприклад в структурних граматиках визначення речення базується на структурі: Підмет + Присудок [S + P], де підмет представляється іменною синтагмою (SN), а присудок – предикативною (SV).

Метод трансформації. Відомо, що кожна мова може відображати оточуючий нас світ різними засобами. Це залежить від того, як вона упорядковує дійсність за допомогою мовних знаків. Часто одна і та ж думка може передаватися різними способами: можна подати її розширено, а можна передати зовсім коротко. Наприклад:

Un silencio profundo reina en la calle.

SN SV

Reina un silencio.

SV SN

Silencio. Todo duerme alrededor.

SN

Будова поданих речень різна, але ідея співпадає: всі вони передають думку, що навколо панує тиша. В залежності від того, як автор сприймає дійсність, який у нього душевний стан, він трансформує речення, роблячи поширеним чи непоширеним, дієслівним чи називним. Таким чином тут відбуваються структурні **трансформації** – лексичні, граматичні й стилістичні.

Трансформації завжди мають комплексний характер. Вони досить-таки різноманітні. І завжди в них тісно переплітаються лексика і граматики. Інколи можна зустрітися з цілим комплексом трансформацій у невеликому фрагменті тексту:

Hace sol. Un sol enérgico y esplendor. El sol calienta la tierra y todo florece alrededor.

Як видно з прикладів, речення різні за типами. Перше речення має генералізацію, другому і третьому реченням властиві стилістичні трансформації (нарощування). Всі структурні зміни речень, які прослідковуємо тут, є необхідністю, що визначається будовою іспанської мови, її нормами сполучуваності і слововживання.

Аналіз фактичного матеріалу виявив також трансформацію пасивного стану в активний і навпаки. В іспанській мові існують дві форми пасивного стану – дієприкметникова та займенникова, і методом суцільної вибірки нами було знайдено близько 405 таких трансформацій, що відбуваються в рамках пасивного стану.

Валентний аналіз. Термін “валентність” в лінгвістику ввів у 1948 році С.Д.Кацнельсон, який визначив валентність як властивість слова певною мірою реалізуватися в реченні і вступати в комбінації з іншими словами. Пізніше його визначення стало більш лаконічним: валентність – це властивість окремих розрядів слів приєднувати до себе інші слова.

Валентність предиката, наприклад, характеризується кількістю місць, які він відкриває. Каузативні неперехідні предикати (*caer, suceder*) одновалентні. В них події не виходять за межі суб'єкта: *El niño cayó. Esto sucedió ayer.* Відносні предикати виражають події між двома або більше учасниками. Наприклад: *El automóvil tropezó con un árbol.* В таких випадках валентність визначається кількістю ролей, зазвичай їх не більше 3-4. Тоді, відповідно, говорять про трьох - або чотирьохмісну валентність.

У нашій роботі ми розглядаємо просте односкладне речення не тільки окремо, але й у складних реченнях і контексті. Аналіз речення починається з визначення його загальної структури, далі визначається зв'язок між окремими реченнями, які входять до його складу. І, якщо це можливо, завершується побудовою гіпотези про загальний зміст речення [2:216-217].

При **синтаксичному аналізі** будови простого речення спочатку дається його загальна характеристика, визначається тип та структура. Вони є складні та прості. Останні поділяються на односкладні та двоскладні. В нашій роботі досліджуються прості односкладні речення, які можуть бути **особові**: означено-особові: *Comeremos juntos en un restaurante*; неозначено-особові: *Le saludaron como siempre*; та узагальнено-особові: *¿Qué sabe uno?*; **безособові**: з нульовим суб'єктом: *Todavía llovía un poco*; з непрямим суб'єктом: *Sería terrible*; номінативні: *La noche oscura*; та інфінітивні речення: *No distraer al conductor*.

Висновки про типовість тих чи інших видів речень ґрунтуються на даних кількісного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике / Ирина Владимировна Арнольд. – М.: Высшая школа, 1991. – 140 с. 2. Аванесов Р.И. Теория языка, методы его исследования и преподавания / Рубен Иванович Аванесов, Лия Васильевна Бондарко и др. – Л.: Наука, 1981. – 292 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Cela C. J. La Colmena / Cela Camilo José. – Barcelona: Plaza & Janes, 1996. – 381 p.